

УПРАВЛІННЯ КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ
ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
ОКЗ «ХАРКІВСЬКА ОБЛАСНА БІБЛІОТЕКА ДЛЯ ДІТЕЙ»

Мальовнича Дворічанщина

Краєзнавча мандрівка

Харків - 2020

УДК 016:908(477.54)

Маль - 21

Мальовнича Дворічанщина: краєзнавча мандрівка / Харківська обласна бібліотека для дітей; уклад. В.В. Лопата.— Х., 2020.— 6 с.

Дворічна — мальовничий куточок Харківської області, що відомий своїми крейдяними горами, заповідниками і річкою Оскіл, берегами якої ішов у похід князь Ігор. *Видання є продовженням серії краєзнавчих мандрівок «Пам'ятні місця Харківщини».*

Випуск адресований організаторам дитячого читання, учням середніх та старших класів, а також усім, хто цікавиться історією рідного краю.

Матеріал підготувала: Лопата В.В.

Редактор: Загrevська С.М.

Відповідальна за випуск: Трохименко Г.В.

© ОКЗ «ХАРКІВСЬКА ОБЛАСНА БІБЛІОТЕКА ДЛЯ ДІТЕЙ»

www.bibl.kharkiv.com

<http://www.bibliomiste4ko.kharkiv.ua>

ХОБД, 2020

Зам. № 7

Тираж 50

Якщо коли-небудь у вас з'явиться мрія відпочити без міської метушні, пізнати смак перемоги від подолання крейдяних гір, торкнутися минулого через відвідування історичних пам'яток, взяти участь у народних святах та обрядах, зануритися в атмосферу недоторканої природи, цілющого повітря у поєднанні з доброзичливістю місцевих господарів, виберіть **Дворічанщину**.

Дворічанський район називається Приоскіллям. Він надзвичайно красивий. Той, хто хоч раз побував тут, довго згадуватиме його. Запрошуємо в цікаву й насичену подорож краєм гостинних і талановитих людей.

Дворічанщина – улюблений козаками край у межиріччі Осколу та Нижньої Дворічної. Головним заняттям дворічан було землеробство, тваринництво, бджільництво і рибальство. На місцевих базарах відбувалася жвава торгівля домотканим сукном, посудом, возами, горщиками, рибою. Нині на Дворічанщині відроджуються забуті народні промисли. А ландшафти краю до цих пір зберегли свою первозданну красу.

Герб району являє собою геральдичний щит. У верхній частині стилістично зображений характерний краєвид Дворічанщини – крейдяна гора, дві річки, луки і ліс. У нижній частині – соняшник і колосся – символи основної галузі економіки – сільського господарства. Щит, обрамлений дубовим листям, під щитом розташована жовто-блакитна стрічка, над щитом основні фігури герба Харківської області.

Дворічна виникла на території Дикого Поля між річками Оскіл і Дворічна в 1660 році з метою захисту населення від набігів монголо-татар. Дворічна розташована у заплаві двох річок - Нижньої Дворічної та Осколу. Звідси і назва — Дворічна.

Однією з характерних рис Дворічанського району є те, що протягом свого існування він знаходився на географічній і історичній межі держав і народів, про що свідчать окремі стоянки кам'яної доби та археологічні знахідки.

Основним заняттям дворічан здавна було землеробство, тваринництво, бджільництво й рибальство. Серед місцевих промислів виділявся винокурний промисел, селітроваріння, а також виробництво дьогтю.

В ті часи в Дворічній діяли п'ять ярмарків на рік, на які приїжджали купці з Харкова, Белгорода, Валуйок, Ізюму і Донецьких степів.

У перші десятиліття свого існування поселення виконувало роль одного з прикордонних форпостів (наприкінці XVII століття воно мало назву Полкова Дворічна), а після ліквідації Полкового устрою Дворічна стала військовою слободою.

Німецька окупація району в роки Другої світової війни почалася 24 червня 1942 року й продовжувалася майже 8 місяців. Район звільнений 2 лютого 1943 року 6 гвардійським кавалерійським корпусом генерала-лейтенанта С.В. Соколова.

Важливі події з життя Дворічанського району

- Дворічанський район був створений у 1923 році та проіснував до 1962 року. З 1963 по 1965 рік він входив до складу Куп'янського і Великобурлуцького районів Харківської області. Район було відновлено 8 грудня 1965 року.
- У післявоєнний період з 1946 по 1958 рік у районі відновили виготовлення будівельних матеріалів та переробку сільськогосподарської продукції
- На території Дворічанського району, згідно з Указом Президента України 11 грудня 2009 р. створено Національний природний парк «Дворічанський»,
- У 2008 р. було відкрито музей «Наш великий земляк І. І. Мечников – громадянин світу»

Відомі імена Дворічанщини

Мечников Ілля Ілліч (1845 - 1916)

«Святячи іншим, згораю» - ці слова відомий голландський медик Ніколас ван Тюльпа запропонував зробити девізом лікарів, які віддали своє життя випробуванню на собі збудників смертельних хвороб, а палаючу свічку – їх гербом, символом. До таких людей з впевненістю можна віднести нашого земляка патолога і біолога І. І. Мечникова.

Тож де і як починався життєвий шлях великого генія медицини.

За офіційною версією, яка трималася довгі десятиліття, Ілля Ілліч народився **16 травня 1845 року** в с. Панасівка Куп'янського повіту Харківської губернії. Однак нещодавно відомий краєзнавець Парамонов довів, що все-таки ця подія сталася в маєтку біля Іванівки Дворічанського повіту.

Допитливий хлопчик з яскраво вираженим інтересом до історії природознавства, Мечников блискуче вчився в Харківському ліцеї. Вже в шостому класі він переклав з французького книгу Грув «Взаємодія фізичних сил». З юнацьких років він навчився цінувати й любити книгу. Велике враження на Іллю справили твори Михайла Ломоносова. Стаття з критикою підручника з геології, яку він написав у 16 років, була опублікована в московському журналі.

У 1862 році, закінчивши середню школу із золотою медаллю, він вирішує вивчати структуру клітини в Вюрцбурзькому університеті. Пізніше вирушає до Німеччини, опинившись один у чужому місті без знання німецької мови, Мечников вирішує повернутися, і вступає до Харківського університету. Видатний фізіолог Климент Тимірязєв згадував, що на початку 1860-х рр. у наукових колах Петербургу ходили чутки про вундеркінда, який з'явився у Харкові. Це був зовсім тоді юний Ілля Мечников.

Пам'ятники лауреатам Нобелівської премії І. Мечникову, С. Кузнецю, Л.Ландау біля Харківського університету ім. Каразіна

Для Іллі Ілліча Мечникова надзвичайно характерним був постійний пошук світоглядних та моральних основ діяльності. Його книга «Сорок років пошуку раціонального світогляду» (1913) підбила підсумок цим дослідженням і стала світоглядним фундаментом для багатьох поколінь людей науки. Основні наукові праці Мечникова присвячено еволюційній ембріології, мікробіології, імунології та геронтології. Він став засновником теорії зародкових листків (1871) та одним з основоположників еволюційної порівняльної ембріології (1865–1876). Учений відкрив явище фагоцитозу (1882); розробив на його основі фагоцитарну теорію імунітету (1883) та теорію порівняльної патології. Створив теорію походження багатоклітинних організмів (1886). Ці дослідження стали значним внеском в еволюційне вчення.

1908 р. Іллі Мечникову присвоєно звання лауреата Нобелівської премії в області фізіології та медицини

Писаревський Петро Степанович (1820 - 1871)

Українські байки

Український поет, автор бурлескних віршів і байок.

Народився в селищі Дворічна Слобідсько-Української губернії в родині українського письменника і драматурга Степана Писаревського. Навчався в Харківській духовній семінарії. Належав до середнього чиновництва. Служив письмоводієм в різних установах в Коротші та Курську, пізніше в 1866-1871 рр. – завідувач канцелярії казанського губернатора. Писав тільки в юності,

під сильним впливом Г. Квітки-Основ'яненка і П. Гулака-Артемівського. Автор бурлескних віршів («Стецько», «Пан», «Панське слово велике діло» та інших), байок («Цуцень», «Собака та злодій»), в яких прагнув відобразити життєві явища в реалістичному дусі. У своїх байках, хоча й несміливо, але все ж розкривав недоліки кріпосного права і частково викривав недоліки чиновницької бюрократії. Текст байки «Собака і злодії» власноруч відредагував Тарас Шевченко для альманаху «Ластівка». Твори поета друкувалися в альманахах «Сніп» Олександра Корсуна, «Ластівка» Євгена Гребінки (1841) і «Збірнику галицько-руської матиці» (1869). Написав також повість «Стецько можебилиця».

Плевако Микола Антонович (1890 - 1941)

Український літературознавець, бібліограф. Автор академічного двотомника «Хрестоматія нової української літератури». Директор першої Харківської української гімназії імені Б.Грінченка

Народився Микола Антонович Плевако в родині, яка хоч і не була селянською, але перебувала в постійному зв'язку з селом. Його батько – Антін Павлович походив зі збіднілого купецького роду, мати – Катерина Григорівна – із заможного селянського роду. Початкову освіту хлопчик отримав в церковнопарафіяльній школі та селянській двокласовій школі у Дворічній.

1903 р. почав навчання у 2-гій Харківській чоловічій гімназії. Уже під час навчання в гімназії визначилося ідейне спрямування його подальшої наукової діяльності. Саме тоді він знайомиться з відомими діячами українського руху Б.Д. Грінченком та С.О. Єфремовим, які відіграли суттєву роль у формуванні його світогляду та громадської позиції.

У 1914 році за участь у підготовці демонстрації в день 100-літнього ювілею Т.Г. Шевченка був заарештований та три місяці утримувався у в'язниці. У 1916 році М.А. Плевако після складання державних іспитів був залишений при університеті на кафедрі російської мови та літератури для підготування до професорського звання, одночасно працюючи діловодом-хранителем канцелярії Харківського Історично-філологічного товариства. З початком революції 1917 року підключається до громадської роботи. В цей час він голова Харківського організаційного комітету, член Ради Слобідської України, член редакційних колегій газет «Рідне слово» і «Нова громада», член ради та голова видавничої секції харківської «Просвіти». Директор першої Харківської української гімназії ім. Б. Грінченка.

17 травня 1938 року за обвинуваченням «у приналежності до контрреволюційних націоналістичних організацій» його заарештовано та після катувань засуджено до 5 років вільного заслання до с. Вишньовка Акмолінської обл. Казахстану. Тут Микола Антонович навчає старшокласників арифметики та природознавству в місцевій сільській школі. 25 квітня 1941 року був вбитий злочинцями-грабіжниками.

Архів М.А. Плевака зберігається в Інституті рукопису НБУВ та в Центральному державному архіві-музеї літератури і мистецтв України.

М.А. Плевако з братами

Перлини краю

Село Мечникове

Село Мечникове розташоване на околиці Дворічанського району. У селі мешкають близько 130 осіб. Село знаходиться недалеко від балки Пешковський Яр, на відстані 3 км. розташовані села Іванівка та Добролюбівка. На території села багато джерел, поруч невелика діброва.

Особливості селу надає місцева історична спадщина – залишки родинної садиби Нобелівського лауреата, мікробіолога Іллі Мечникова (два панських ставки, напівзруйнований будиночок для челяді й, унікальної кладки великий льох Мечникових). Існує думка, що саме в цьому погребі Ілля Мечников проводив свої перші дослідження по різному сквашування молока, в результаті чого на світ з'явився ряд нових молочнокислих продуктів, в т.ч. і йогурт.

Колориту селу надають мальовничі краєвиди та унікальні особливості місцевої природи. Тут, між двома річками – Осколом і Сіверським Дінцем, не тільки небувало красива і не зачеплена господарською діяльністю людини природа, але нерідкі й аномальні явища, наприклад, кільцеві веселки. Атмосфера краю є сприятливою до медитацій, самоаналізу та пошуку гармонії у собі та навколо себе. Місцеві жителі запевняють, що і НЛО в тутешньому небі – звичайна справа.

Ексклюзивні послуги діючих осередків сільського зеленого туризму села Мечникове, що стосуються самопізнання та саморозвитку (натальна карта, карта здоров'я, арома-терапія, арт-терапія, радіестезична діагностика та діагностика біополя приладом Кирліана) мають значний попит серед постійних клієнтів діючих осередків сільського зеленого туризму села. Село Мечникове включено у туристичний маршрут «Золоте кільце» України. Воно об'єднує всі центри зеленого туризму в нашій країні та включає три напрямки: Карпати, Крим і лісостеп, який представляє, в тому числі й Харківська область.

Село майстрів

В селі Токарівка можна відвідати діючий музей «Село майстрів». У 2014 році, коли місцева громада святкувала День села Токарівка, виникла ідея створення «Села майстрів». А спонукало до цього те, що у фойє Токарівського будинку культури виставили свої роботи та показали майстер-класи всі місцеві майстри народної творчості, в тому числі й діти. Це

було дуже цікаво і місцевим жителям, і гостям.

Ініціативна група громади Дворічанського району взяла участь в обласному конкурсу розвитку територіальних громад «Разом у майбутнє» з міні-проектом «Село майстрів». Відвідувачі мають можливість попрацювати за ткацьким верстатом або гончарним кругом. Тут проводяться майстер-класи з травоплетіння, виготовлення трав'яних гобеленів, оберегів і ляльок.

Заказник Новогорівський

На ділянці цілинного степу ростуть мигдаль низький (бобівник), вишня степова, дереза, півонія вузьколиста, ломиніс суцільнолитий, горицвіт весняний, вероніка розкидиста, ковила, багато лікарських рослин. Заказник створено у 2009 р. як обласну базу для отримання генофонду насіння й вегетативного матеріалу, охорони рідкісних і зникаючих видів дикоростучих рослин, занесених до Червоної книги ЄСРП і України.

Дворічанський національний парк

Дворічна – надзвичайно мальовнича місцевість в чому можна переконатись відвідавши Національний природний парк "Дворічанський" - єдиний в Україні й у всій Європі, де збереглися природні ландшафти на крейді! Вони утворились на місці древнього моря, що існувало на цій території понад 100 млн. років тому ще у крейдяному періоді.

Тут прокладені екостежки «Крейдяна» (довжиною 5,2 км) та «Урочище Заломне (довжиною близько 3 км). Перша проходить поміж крейдяних гір біля річки Оскіл, даруючи своїм відвідувачам фантастичні враження від поєднання синіх вод та білосніжних схилів пагорбів. Крокуючи другою, можна назбирати чимало грибів у лісовій просіці. В парку можна зустріти рідкісні рослини, а також тварин, що занесені до Червоної книги України. Обов'язково відвідайте це місце, аби вдосталь надихатись цілющим повітрям та позагоряти на чудових піщаних пляжах ріки Оскіл.

Крейдяні гори

«Крейдяні гори», які простягаються між селами Новомлинськ і Кам'янка, – це справжня перлина Дворічанського національного природного парку. Щоб поглянути на них, люди їдуть за сотні кілометрів. Крейдяні гори тягнуться уздовж побережжя річки Оскіл на велику відстань. Щоб дістатися до них, треба їхати у бік Кам'янки через Новомлинськ. Поруч розташований ліс з неймовірною флорою і фауною. На самих крейдяних горах також є рослини – дерева зростають ярусами, утворюючи щось подібне каскаду. Гори не дуже високі, і на них можна піднятися, тим паче, що пейзаж тут відкривається неймовірний – долина річки Оскіл. Кожна гора має свій образ: одна нагадує вулкан, інша – голову індійця. Є навіть такі, які мають печери з довгими коридорами.

Річка Оскіл

Чудова, лагідна річка Оскіл приваблює і кличе дайверів на зустріч зі справжніми сомами вагою до 60 кг. На території Дворічанського району знаходиться велика частина басейну річки Оскіл з можливістю сплаву на

байдарках; Подорожуючи на байдарці, ви знаходитеся на відстані витягнутої руки від природи, її неповторної краси, адже Оскіл – це чарівний край дикої природи. Протягом прогулянки ви спостерігаєте за різноманітним царством птахів, за дивовижним пробудженням природи на світанку. Все це дасть можливість відпочити від щоденної суєти, відкинути все зайве, незначуще, наповнитися позитивними враженнями. У прозорій воді річки Оскіл у літній сонячний день віддзеркалюються високі гіллясті верби й сосни. Уздовж його правого підвищеного берега далеко тягнуться білі, немов бурани в морі, крейдянні пагорби та схили.

Місцеві мешканці радять спробувати Дворічанщину на смак. Вона пахне суницями, малиною, шипшиною, глодом, лісовими грибами та горіхами. Протягом усього літа можна поласувати найрізноманітнішими дарами природи, коли одні змінюють інших. Незабутні враження залишає недоторкана природа Дворічанщини та щира гостинність її мешканців.

Дізнайтеся більше:

Мацегон, О. В. Моя Дворічна / О. В. Мацегон // Слобідський край. - 2012. - N 37. - С. 8.

Кирсанов, А. Гербы Слобожанщины: Двуречная и Двуречанский район / А. Кирсанов // Время. - 2013. - N 84. - С. 1,4.

Можейко, І. Лев з роду Мечникових : [180 років від дня народження Л.І. Мечникова] / І. Можейко // Слобідський край. - 2018. - N 38. - С. 12.

Лауреат нобеля з України : [Ілля Мечников] // Гетьман. - 2018. - N 5. - С. 60 - 61.

[«Ілля Мечников – перший Нобелівський лауреат України»: методико-бібліографічні матеріали / ОКЗ «Харківська обласна бібліотека для дітей»; уклад. Д.Бродяк. – Х., 2015. – 39 с.](#)

Вебліографія:

Харків: люди, події, дати <https://www.facebook.com/kh.ljudi/posts/552486645163488/>

Дворічанська районна державна адміністрація <http://dvorichna-rda.gov.ua/info/page/834>

Илья Мечников https://www.univer.kharkov.ua/ru/general/our_university/noble/mechnikov

Пам'ятник Мечникову <https://zabytki.in.ua/ru/2143/pamyatnik-mechnikovu-v-kharkove>

